

Dr Slavko MIJUŠKović

VUK KARADŽIĆ I VUK POPOVIĆ U SPISIMA EPARHIJSKOG ARHIVA U KOTORU*

Vršeći istraživanja u Eparhijskom arhivu u Kotoru, pronašli smo i nešto podataka koji se odnose na Vuka Karadžića i na njegovog prisnog saradnika Vuka Popovića. Na ovog posljednjeg, kao risanskog paroha, a zatim dugogodišnjeg kotorskog katihetu, razumljivo je što smo u spisima ovog arhiva vrlo često nailazili. Dok ćemo u ovom članku koristiti sve ono što je u vezi sa Vukom Karadžićem, dotle ćemo se u odnosu na Vuka Popovića ograničiti da saopštimo samo ono što ili tangira njegovu saradnju sa Vukom Karadžićem ili doprinosi boljem upoznavanju djelatnosti i svojstava ovog vrijednog i značajnog Vukovog saradnika, na koga bi se moglo primijeniti ono što je Tihomir Đorđević kazao za jednog drugog bokeljskog saradnika, velikog jezičkog reformatora Vuka Vrčevića, naime da »nije zauzimao visoke i vidne položaje da bi se o njemu, za njegova života, mnogo pisalo. Zbog toga je i gradivo za njegovu biografiju¹⁾ vrlo oskudno. Da nije bio u pismenim odnosima sa Vukom Karadžićem, malo bi se šta tačno i znalo o njemu.«²⁾ Kao i Đorđević za Vrčevića, tako i mi za Vuka Popovića smatramo da je i on zaslužio »ne samo da se ne zaboravi tako brzo, već da mu se uspomena osvježava i čuva.«³⁾

Podaci koji se odnose na Vuka Karadžića tiču se uglavnom pretplate Bokelja na njegova djela, ali i ovi podaci, vezani za neke druge podatke i aluzije koji govore o neprijateljskom stavu proto-prezvitara, a kasnije arhimandrita i provikara dalmatinskog episko-

---

* Referat podnesen na Simpozijumu o Vuku Karadžiću, organizovanom od Filološkog fakulteta u Beogradu (15 — 19. septembra 1964), Vukov zbornik II, Beograd 1964, str. 301 — 327.

¹⁾ Nešto biografskih i drugih podataka o Vuku Popoviću pruža Marko S. Nikolić u članku Vuk Popović — saradnik Vuka Karadžića, Stvaranje, sv. 11 za 1952. god.

²⁾ Dr Tihomir Đorđević, Vuk Vrčević, izdanje Naučnog društva SR Crne Gore, Cetinje 1951, str. 3.

³⁾ Isto.

pa za Boku Kotorsku, Jakova Popovića, prema Vuku Karadžiću, objašnjavaju i razloge velikog neprijateljstva i teških napada Jakova Popovića na bokeljskog pomagača velikog Vukovog djela.

Jakov Popović, čovjek izrazito konzervativnog duha, beskompromisno se borio protiv svih novih stremljenja ne samo potčinjenog mu sveštenstva, već i svih njegovih područnih vjernika. U toj borbi, a naročito onda kad je bio uvjeren da se ugrožava pravoslavna crkva i srpski karakter Bokelja, naravno njegovih koncepcija, pod okriljem moćne Austrije, on je znao biti ekstreman. Šta više u tom cilju nije pokatkad vodio računa da li će se svojim akcijama zamjeriti i austrijskim vlastima,⁴⁾ prema kojima je inače bio po pravilu lojalan. O osjećanjima svoje pastve nije vodio ni najmanje računa, tako na primjer, i prilikom njegovog suprotstavljanja istaknutim kotorskim pravoslavicima i njihovoj želji odavanja crkvenih počasti Njogošu, koje su, inače, uz političke, austrijske, zabranjivale i njegove pretpostavljene crkvene vlasti, uvjeren da bi postupajući drukčije naveo austrijske vlasti protiv pravoslavlja i srpstva u Boki. On je smatrao da je austrijska vladavina Bokom vječna i da će pravoslavlje i srpstvo u Boki, pod cijenom lojalnosti Bokelja, moći ne samo opstojati, već putem austrijskih koncesija i jačati.

Dok je, kad je bila u pitanju povreda njegovih vjerskih i nacionalnih koncepcija prema austrijskim vlastima, bez malih izuzetaka, bio oprezan i umjeren, dotle je protoprezviter Popović prema svojim potčinjenim sveštenicima i vjernicima bio ne samo nepošteđan, već je znao preći i mjere sveštenečkih i humanih obzira. Kao što je predano izvršavao naređenja pretpostavljenih — izuzev nekih slučajeva kad je smatrao da su i takva naređenja neoportuna — tako je i zahtijevao slijepu poslušnost potčinjenih sveštenika i vjernika. Svako i najmanje »nepominjavanje kome se nadleži«, smatrao je napadom na autoritet crkve. Iz njegove veoma bogate korespondencije sa pretpostavljenim mu episkopima vidi se kako se često i zbog sasvim sitnih stvari, ali ne i iz ličnih pobuda, već kad je vjerovao da se narušavaju i njegovi crkveni i politički nadzori, sukobljavao sa sveštenicima, crkvenim tutorima, pojedinim vjernicima, pa čak i sa pjevačkim društvom koje je dobrovoljno i bez ikakve nagrade pjevalo u crkvi. O jednom njegovom sporu sa ovim posljednjim sačuvala se opsežna prepiska iz koje izvjesni detalji reljefno odražavaju njegov pretjerano konzervativni duh. Naime, pjevači u svojoj žalbi episkopiji od 13/25. marta 1840, odgovarajući na Popovićeve napade na njihove »slobodščine« i novotarije, za njega pored ostalog kažu: »Da je gospodinu parohu trud i uspjeh ovaj naš teško protivan nije nam za čudo, budući

---

⁴⁾ Marko S. Nikolić, Petar II Petrović Njogoš i protoprezviter kotorski Jakov Popović, Istorijski zapisi, sv. 3 za 1963, str. 461.

naviknuvši se on iz mlada mrzjeti i vikati na sve što je pohvalno, odlično i dično, slijedeće i sad pod početu starost⁵⁾ jednako«. ⁶⁾

Kada je Jakov Popović smatrao, kako stoji u njegovoj žalbi episkopiji na pjevače, »da muzikalno pjenije ne bi se imalo dozvoliti kada nije kod crkvah mitropolitskih i episkopskih u ovo carstvo, jerbo što poju u Tr(i)estu i ovđena vidim ništa nije po glasovima pjeniju crkvnom no po noti istrumentov . . .«,⁷⁾ onda ćemo njegov neprijateljski stav u odnosu na novine u srpskom jeziku, kao i u odnosu na ličnost Vuka Karadžića i njegovih pomagača smatrati ne samo kao posljedicu njegove potpune privrženosti vrhovima srpske pravoslavne crkve, koji su drastično istupali protiv Vukove reforme, već i istinskim njegovim ubjeđenjem da ta reforma — za koju je on, više nego mnogi drugi njeni neprijatelji iz redova crkvenih dostojnika, mislio da ugrožava srpstvo i pravoslavlje, koje »beščasti latinskim, katoličkim jotom«, a koja se vremenski poklapa sa akcijama za uniju u Dalmaciji, čiji je on bio izraziti neprijatelj — predstavlja veliko zlo.

Zaista je moralo biti čudno protoprezviteru Popoviću, kome je dobro bio poznat stav karlovačkog mitropolita u odnosu na Vuka, kad je počeo dobijati iz sjedišta dalmatinskog episkopa dopise koji su pozivali na pretplatu na Vukova djela. Sigurno je teško mogao shvatiti Josifa Rajačića koji je, kao dalmatinski episkop, »pripadao krugu liberalnijih kaluđera, koji su sa simpatijama gledali na Vukov rad«⁸⁾ i koji je ne samo propagirao svojim dopisima pretplatu na Vukova djela, već »u Boki Kotorskoj i Dalmaciji sam je 1834. skupljao pretplate za Vukove poslovice . . .«.⁹⁾

Jakov Popović je, bez obzira što mu je bilo poznato Rajačićevo raspoloženje prema Vuku, ipak na Rajačićev dopis od 5. januara 1834,¹⁰⁾ kojim ga je pozivao da se angažuje na prikupljanje pretplatnika za Vukove Narodne srpske poslovice, 24. januara ovako odgovorio: »Za knjigu imenom Poslovica srpska, koja će se izdati idušćeg mjeseca februarija jesam ponudio njeke ljubitelje knjig, ali nijesam mogao prenumerantov dobiti, niti hoće nitko dati novaca priđe nego bude vidjeti knjigu; ako je ljubiteljna čitati i da štogoć polzuje, bi tko koji komad kupio, drugojačije nije moguće dobiti je, a drugo pak, Vukovo sočinjenje ne dopada se«. ¹¹⁾

Da se Popović, i pored tvrđenja da je ponudio neke ljubitelje knjiga, nije nimalo zauzeo oko sakupljanja pretplatnika, već štaviše

5) Rođen je 1791.

6) Eparhijski arhiv u Kotoru (EAK), 1840, br. 40.

7) Isto.

8) Miodrag Popović, Vuk Stef. Karadžić, Beograd 1964, str. 365.

9) Isto.

10) Datume, ukoliko nije drukče naznačeno, donosimo po julijanskom kalendaru kad se radi o spisima crkvenih lica i vlasti.

11) EAK, 1834, omot III, br. 29.

da je sigurno iste i odvrćao koliko je mogao, dokazuje činjenica da su savinski iguman Makarije Grušić i budvanski paroh Jovan Gregović, koji su kao i Popovići bili dobili »nalog jęgo visokopreosvjaštenstva gospodina episkopa, br. 18. od 5. tekućęago«, bili uspјeli — i pored toga što su njihovi krajevi daleko zaostajali za kotorskim područjem kako u kulturnom, tako i u ekonomskom pogledu — da sakupe jedan pristojan broj pretplatnika: Grušić osam a Gregović jedanaest.¹²⁾ Vrijedno je ovdje napomenuti da je spisak pretplatnika iz Budve, datiran 21. januara sačinio Vuk Vrčević, koji je tada, boraveći u Budvi, obavljao i pisarske poslove budvanskog paroha, koji ga u jednom kasnijem dopisu šibenskom episkopu, od 10. juna 1834, naziva »moј pisar«.¹³⁾ U ovom spisku budvanskih pretplatnika figurira naravno i sam Vrčević.¹⁴⁾ Može se pretpostaviti da je ovaj relativno veliki broj pretplatnika rezultat i Vrčevićevog ličnog angažovanja. To je bilo prije poznanstva Vrčevića sa Karađićem, koje je uslijedilo tek u maju 1835, a koje je, kako kaže Tihomir Đorđević, »odvelo Vrčevića u novi pravac ideja i rada i odredilo mu mјesto u istoriju naše nauke«.¹⁵⁾

Da Popoviću nije bila poznata Rajačićeva naklonost prema Vuku, on bi vjerovatno u svom dopisu od 24. januara još drastičnije nego što je to »Vukovo sočinjenje ne dopada se« bio izrazio svoje negodovanje prema Vukovom djelu i Vukovoj ličnosti, kao što je to uradio u svom dopisu od 29. oktobra iste, 1834. godine, upućenom episkopskom ordinarijatu u Šibeniku, kada Rajačić više nije bio dalmatinski episkop i kada je dalmatinsku eparhiju administrirao Simeon Trkulja. U ovom dopisu Popović doslovce kaže i ovo: »Neki cirkulari u štampi čto su se prosuli od tipografije černogorske jesam preporučio da bih mogao koji eksemplar dobiti u originalu za činјeti videti djelo Milakovića i Vuka više, ovo ime znači volopas,¹⁶⁾ bojim se bašno da je tako govedočuvar . . .«.¹⁷⁾ Ovim identifikovanjem Vuka Karađića sa govedarom protoprezviter Popović nije pokazao originalnost, ali bi ga mi i na osnovu samo ovog poređenja mogli svrstati u red najbezobzirnijih neprijatelja Vukove reforme. Tačkicama na kraju Popović je sigurno zamijenio još neke teške riječi koje bi imale potpunije odraziti njegovo negodovanje prema Vuku i njegovom djelu. Cirkulari o kojima je riječ u stvari su Njegoševa objava o proglašenju Petra I za sveca, što je Popović smatrao političkim gestom, nepoćudnim njegovim vjerskim i političkim koncepcijama. To se jasno vidi iz teksta koji u istom dokumentu prethodi gornji citat: »Kada je mladi vladika

12) EAK, 1834, omot I, br. 35 i 1834, omot III, br. 25.

13) EAK, 1834, omot III, br. 112.

14) Isto, br. 25.

15) Dr Tihomir Đorđević, n. d., str. 13.

16) Ruska riječ вопопасъ koja znači govedar.

17) EAK, 1834, omot I, br. 72.

černogorski proglasio svetim počivšago mitropolita, svojego pretka, tako je ušao intuizijazm (!) ne samo u narodu onom, no i u ovom, a najpače u svjašćenstvo, koje kako mi je dokazato namjerava hoditi na poklon s prinosima ili prilogima. Ovo ako bude dopušćeno, ili oslobodu se po sebi hoditi, dati će povoda ne malog soblazna mirjanom; poslije donijeti bude i štete za naše crkve i monastire. Ne mogu domisliti se kako naglo vjeruju novoobrjetenoj, ali bojim se izmisljenoj svetinji, po sve da su prosti, ali bi trebovalo malo počinuti doklen budu se uvidjeti čudesa tvoriti, a nami pak kao podanikami avstriskim ne pristoji se upuštati preko granice prelaziti; ni dolžnost ni politika ne dozvoljava. Kako je ovaj narod, a najpače svjašćenstvo povjerilo se u proglašenoj novosti černogorskoj, to ni ja ni nijedan zdravoga razuma ne smjede reći protivno. Črez sego podnosim tomu Načalstvu duhovnomu što bi svoje mjere preduzeo za udaljiti svako podozrenije ot političeske vlasti«.

Za Njegošev akt posvećenja Popović misli da je glavni vinovnik Vuk Karadžić, te zato i Njegoševu objavu o tome smatra za »djelo Milakovića, a i Vuka više«. Popović je nastojao dobiti koji ekzemplar objave da bi o političkoj pozadini posvećenja mogao uvjeriti i svog pretpostavljenog episkopa: »Kada budete uvidjeti, ondar razsudićete je li politika filofska izdjestvovala svetinju, ili istina prava«. ¹⁸⁾ Jedan ekzemplar mu je trebao i za mitropolita Stratimirovića, koga je takođe obavijestio o »proglašenoj novosti černogorskoj«. ¹⁹⁾

Na kraju svog opširnog izvještaja od 29. oktobra Popović kaže: »Preslovuti Vuk čeka se ovdje nočas oli šjutra, to ispit moj učiniću prostranije i budu blagovremeno opisati«.

Mi ne znamo koje su indicije navele Popovića na uvjerenje o Vukovoj ulozi u Njegoševoj odluci o proglašenju svog strica svetim. Naravno da ovo njegovo uvjerenje nije i naše, ali nas ono ipak jače navodi na razmišljanje o tome, kako kaže Miodrag Popović: ²⁰⁾ »Ko zna, nije li Vuk i začeo u Njegošu misao o proglašenju Petra I za sveca!«.

Mora da je protoprezviter Popović bio neugodno iznenađen kad je primio raspis od 9. juna 1837, potpisan od Simeona Trkulje, koji je poslije premještaja episkopa Pantelejmona Živkovića u budimsku eparhiju ponovo preduzeo administraciju dalmatinske

¹⁸⁾ Isto.

¹⁹⁾ Dušan D. Vuksan, Proglašenje mitropolita Petra I za sveca, Zapisi, knj. VI, sv. 1 — 6, str. 25. Vuksan je u ovom članku donio in extenso i dokumenat od 29. oktobra. Mi smo citirali držeći se vjerno originala. Ovo navodimo da bi objasnili neke razlike između naše i Vuksanove transkripcije. U istom arhivu pronašli smo još jedan zanimljiv izvještaj Jakova Popovića od 19. novembra 1834. u vezi sa proglašavanjem Petra I svetim koji Vuksan nije koristio; objavićemo ga na drugom mjestu.

²⁰⁾ U svojoj, već navedenoj, monografiji o Vuku Karadžiću, str. 273.

eparhije, kojim raspisom Trkulja — kome se Popović, sigurno uvjeren da dijeli njegovo mišljenje o Vuku Karadžiću, kao što smo vidjeli, bio vrlo uvredljivo izrazio — ovako toplo preporučuje pretplatu na jedno drugo Vukovo djelo: »Gospodin Vuk Stefanović Karadžić namjerava pečatati jedno svoje sočinenie pod imenom »Cerna Gora i Boka Kotorska«, u kom kao samovidec opisuje zemlje te u geografičeskom i etnografičeskom prizrenju. Knjiga ova mora veoma važna i svakom Serbinu mila biti, naročito pak Dalmatinom, jer glavno njeno namjerenije jest da krajeve one do sada veoma malo poznate pročem svijetu poznate učini. Sootvjetstvujući prošenu rečenog gospodina sočinitelja, Ordinarijat ne propušća s ovim preporučiti vam da se postarate predčislenika u područnom vam nadzirateljstvu na pomenutu knjigu sovokupiti i novce zajedno s imenama prenumeranta ili sjemo ili na gospodina Dimitrija Vladisavljevića, žitelja u Triestu, poslati . . .«²¹⁾

Naravno, i na gornji poziv za pretplatu Popović je 12. jula odgovorio negativno, i to u ovoj formi: »Na prenumeraciju knjige zovome »Cerna Gora i Boka Kotorska« koje sočinitelj jest gospodin Vuk Stefanović Karadžić jesu ponuđeni bili mnogi žitelji ot nadziratelstva ovog; nijedan nije se hoteo prenumerirati, prvo zbog cijene i napred dati novce, a mnogi kažu da takova knjiga ne važi, budući ovim žiteljima poznati su predjeli i običaji kako bokielski tako i cernogorski; drugo pak, preslovuti sočinitelj jest i osobeno pisao i razaslao objavljenija kako zdje, tako i u Budvu, zato tko je hoteo prenumerirati se jest ot onih kojima je pisao, i odgovoreno i poslato mu; sada nitko više neće za uzroke više rečene . . .«²²⁾

Međutim, savinski iguman Makarije Grušić je još 27. juna, ne naznačivši broj sakupljenih pretplatnika, javio Trkulji: »poslaćemo čislo gospode numeranta u Triješće na gospodina Dimitrija Vladisavljevića«.²³⁾ To isto je sigurno uradio i administrator budvanski, odnosno njegov pisar Vuk Vrčević.

Naredni poziv na pretplatu Trkulja je uputio bokeljskom sveštenstvu 24. juna 1840. Uz svoj dopis on je dostavio i Vukovo »Objavljenije« za »prvu knjigu od novoga izdanja narodnih srpskih pjesama«.²⁴⁾ I ovom prilikom nije izostala Trkuljina naročita preporuka: »Iz priloga vidite kakovo djelo gospodin doktor Vuk Karadžić iz ljubavi k rodu svom izdati namjerava pomošćju prenumeranta. Izlišno bi bilo hvaliti ovakovo djelo, koje čest narodu našem pred učenim svijetom čini, i svi skoro prosvješćeni narodi pjesne narodne naše na svoje jezike prevode i čitaju. Tkomu je god narodnost naša mila, taj se ne može otreći da sve knjige ne kupi, osobito

21) EAK, 1837, br. 456.

22) EAK, 1837, br. 127.

23) EAK, 1837, br. 121.

24) EAK, 1840, omot III, prilog u broju 100.

kad se za ovako malu cijenu dobiti sad mogu. Preporučuje se, dakle, svojski vam i svim tamo svjašćenikom da se i sami na ovu knjigu predčislite i mogućnije parohijane vaše na to sklonite. Do 15. avgusta čekati će se ovdje naznačenije prenumeranta, a novce do posljed avgusta poslati sjemo ne propustite...«.²⁵⁾ I na ovako svesrdnu i ubjedljivu preporuku Popović je 14. avgusta odgovorio negativno.²⁶⁾

Iguman Grušić je sa svoje strane ipak nešto učinio. On je, čim je dobio Trkuljev dopis, isti uputio svim parosima hercegno-vskog područja.²⁷⁾ U svom dopisu Trkulji od 12. avgusta Grušić, prijavljujući samo sebe kao pretplatnika, kaže i ovo: »Ja sam i sâm se mučio i napovijedao, molio, tako isto i gospoda paroci trudili se hoće li se tko prenumerirati; svak se otkazao da nije u stanje«.²⁸⁾

Ovom prilikom Vuk je imao više sreće u Dubrovniku, što se vidi i iz dopisa od 12. avgusta 1840. dubrovačkog paroha Georgija Nikolajevića, kasnije dabrobosanskog mitropolita, koji javlja Trkulji: »Pređe nego što je vaše pozivanje na prenumeraciju srpski pjesana gospodinom Vukom sakupljeni u Dubrovnik došlo, on isti poslao je ovdje svoja objavljenja, i na njegovo izdanje dosta se Dubrovčana prenumeriralo, kojih imena već su mu davno u Beč poslana...«.²⁹⁾

Ni novi episkop dalmatinski Jerotej Mutibarić nije svojim stavom prema Vukovim djelima mogao zadovoljiti protoprezvitera Popovića. On je, naime, 14. jula 1844. dostavio bokeljskim sveštenicima ovakav dopis: »Gospodin Vuk Stefanović Karadžić, svezkupitelj serpski narodni pjesama, javlja nam u pismu svom ot 7. jula tekućeg ljeta da u pečatnji jermenskoga manastira u Beču pečata se druga knjiga novog izdanija rečeni pjesama i da će biti gotova pri sveršetku ovog ljeta. Javljujući nam ovo, umoljava nas, da bi mi istu knjigu po eparhiji našoj preporučili. Budući, dakle, serbske narodne pjesme veoma važne, tako da i ot sami strani naroda mnogo cijenjene jesu, zato mi ne propuštamo teplo preporučiti čestnosti vašej i vsemu vam područnom parohijalnomu svjašćenstvu da se na pomenute pjesme prenumerirate i da ot prenumeranta pripadajuće novce, uzimajući dva fiorina za jednu knjigu napred pošljete nam«.³⁰⁾ Ali i ovaj put Popovićev odgovor od 4. avgusta bio je negativan, istina nešto obazriviji: »... za predčisliti se na pjesne G. Vuka Stefanovića Karadžića vsenižajši pisatelj jest soobščio vsjem svojim podležajščim parohom ot kojih nijedan

25) EAK, 1840, omot III, br. 100.

26) EAK, 1840, omot, I, prilog br. 1 u broju 119.

27) EAK, 1840, omot II, br. 100.

28) EAK, 1840, omot I, br. 119.

29) EAK, 1840, omot I, prilog br. 2 u broju 119.

30) EAK, 1844, omot I, br. 64.

ni odgovora nije dao; sudim da je svakomu teško dati dva fiorina budući narodi (!) i svjašćenici sirotni i oskudni ot novca. Tako isto i ot ovđašniji parohijan nije se moglo dobiti predčislenika, a pisatelj ne nahodi se u stanju...«.³¹⁾

I Grušić u svom odgovoru od 24. jula tvrdeći da »nitko nije se hotio prenumerirati«, to pravda sa »teška je godina, umori suša sve«, ali ipak dodaje za sebe »pisatelj moli vaše visokopreosvjaštenstvo za mene jedna knjižica neka bude«.³²⁾

Koliko su navodi i Popovića i Grušića neosnovani i koliko oni dokazuju da je posrijedi samo izgovor za njihovu slabu ili nikakvu angažovanost u odnosu na propagiranje Vukovih djela, najbolje dokazuje činjenica da je i ovom prilikom budvanski paroh uspio sakupiti 11 pretplatnika, što se vidi iz spiska koji je on dostavio svom episkopu 14. avgusta, a u kome je jedan od pretplatnika, Stanko Đaković, označen kao »ljubitelj knjižestva«.³³⁾

Iako smo u Eparhijskom arhivu u Kotoru uporno i brižljivo tragali za dokumentima koji bi se odnosili na Vuka Karadžića, ne možemo sa sigurnošću tvrditi da nam, pored ovih koje smo do sada naveli i koristili, nije neki i promakao.

U drugom dijelu ovog članka, u kojem ćemo, takođe na osnovu dokumenata istog arhiva, govoriti o Vuku Popoviću, ličnost Vuka Karadžića biće povremeno prisutna, ali samo kao — po našem uvjerenju — glavni movens stava protoprezvitera i provikara Jakova Popovića u odnosu na Vukovog saradnika.

Kao što smo u početku ovog članka kazali, u odnosu na Vuka Popovića koristićemo samo jedan dio novopronađenih dokumenata i podataka, i to ono što ili tangira njegovu saradnju sa Vukom — a to je u ovom slučaju njegovo proganjanje zbog te saradnje — ili ono što doprinosi boljem upoznavanju njegovog života, njegovih djelatnosti i njegovih svojstava. Obzirom na naslovom fiksirani okvir ovog članka, nećemo ovdje koristiti niti bogatu prepisku Vuka Popovića sa Vukom Karadžićem, niti — bez malog izuzetka — literaturu o njemu.

Nešto poslije godinu dana otkako je, po rukopoloženju za sveštenika (13. juna 1832. g.) u Šibeniku od strane episkopa Rajačića, bio postavljen za kapelana a uskoro zatim za paroha risanskog,³⁴⁾ Vuk Popović je morao odgovarati na oštre prekore Makarija Grušića, tada provikara dalmatinskog episkopa za Boku, koji su uslijedili zbog toga što navodno »naši grekovostočnago ispovjedanja žitelji ne daju mira narodu rimskog ispovjedanja (u Risnu)«.³⁵⁾

³¹⁾ EAK, 1844, prilog u broju 127.

³²⁾ EAK, 1844, br. 127.

³³⁾ EAK, 1844, br. 156.

³⁴⁾ Marko S. Nikolić, Vuk Popović — saradnik Vuka Karadžića, str. 700.

³⁵⁾ EAK, 1833, fascikula označena sa »Vikar«, br. 134.

Ova optužba protiv Popovića podignuta je od strane austrijskog okružnog načelstva kod provikara. Nedavanje mira katoličkim žiteljima Risna od strane pravoslavaca sastojalo se u stvari od pričanja žena pravoslavne vjere koje su, očekujući u crkvi sv. Petra i Pavla svoje bogoslužjenje, prisustvovali katoličkoj misi, koja se služila na katoličkom oltaru, koji je tada (do 1847.) još postojao u ovoj pravoslavnoj crkvi, fenomen koji, inače, u Boki nije bio usamljen, a koji i danas persistira u crkvi sv. Tekle u Spiču, gdje još uvijek u istoj crkvi naizmjenično služe pravoslavni i katolički sveštenik. Vuk Popović, koji je inače bio vjerski tolerantan osjetio se duboko uvrijeđenim zbog gornje optužbe jer se nije osjećao nimalo krivim i smatrao se nemoćnim, kao i njegovi prethodnici, u sprječavanju ženskih priča: »Jerbo mi je dobro poznato da bivši zdje parosi mnogo su se i premlogo trudili da bi u vrijeme bogoslužjenja njiovog i našeg žene našeg ispovijedanija molčalive sotvorili, a kadkad bi prinuždeni bili i javno psovati i(h), i sve bi im vsue³⁶⁾ bilo; one, kao žene, da bi u cerkvi umolknule, zaisto bi tada, mislim stijene progovorile. Znajući ja, dakle, ovo prokletu i neutolimo svojstvo žensko, otkako sam postao nadziratelj ove parohije nijesam, niti mislim s njima ni će i(h) je manje čislo, a kamoli u cerkvi, će i(h) bude na stotine, proces voditi, nego po jutrenji vazda odlazim kući i čekam do soveršetka njiove sv. mise da ja potom božestvenu liturgiju počnem«. ³⁷⁾

Pretpostavljajući da je naivno ćaskanje žena samo povod da mu se napakosti, Popović, u daljem tekstu svog odgovora Grušiću, nastavlja: »Ne znam čto bi želio nepoznati tužitelj; može biti da bi naš paroh s puškom stražu čuvao dok se soverši njiova sv. misa i sverhu žena bdio da koja ne progovori; to zaista mislim da nije prilika niti će kadgod biti«. Poslije daljeg duhovitog i zajedljivog govorenja o ovom predmetu, risanski paroh izražava ovo svoje uvjerenje: ». . . i po nesreći vazda će govoriti i vazda ćedu u vrijeme njiovog bogoslužjenja s nji(h) nemirni biti dokle god se budu dva zakona u jednoj cerkvi služiti«.

Iz ovog Popovićevog odgovora zanimljiv i karakterističan po njegov karakter je slijedeći pasus: »Čto, najposlije, po zapovjedi okolišnog kapitana³⁸⁾ sovjetujete da bi u miru i ljubavi s Rimljanom živio, blagodarim na otečeskom sovjetu, ali čto mi preporučujete da im unaprijed ne činim onakove pakosti i bezčelovječija, i na neki način prijetite, tome se ne mogu dovoljno nadiviti otkuda proizilaze ove nepristojne ot vas na mene bačene riječi, i budite uvjereni da ću i raditi čto skorije s mene pravedna sušća baciti,

³⁶⁾ Ruska riječ *vsue* = uzaludno.

³⁷⁾ Kao u napomeni br. 35.

³⁸⁾ Prevod od *capitano circolare*, kako se na italijanskom, koji je bio službeni jezik u Dalmaciji i Boki, nazivao okružni načelnik.

budući uvjeren sam da (do) dnes^{38a)} s mojim postupkom nijesam nikoga niučem uvrijedio, no naprotiv sa svakim, kog nibud bio roda il zakona, u miru, ljubavi i soglasiju živio; i za ovo promišljam da ne zaslužujem ni ukora, a još manje prijetnje, no pohvale i otečeskog sovjetovanja. Iz sveg ovog može vaša prečestnost lačko vidjeti i dovoljno priznati kako me žestoko, ne nadajući se, ovo vaše pismo ucivililo i mom srcu veliku ranu dalo...«.

Tužba okružnog načelstva kao i napadi provikara Grušića morali su se teško dojmiti jereja Popovića, koji je inače zbog svojih svojstava uživao veliko povjerenje episkopa Josifa Rajačića, tako da ga je ovaj svega pet mjeseci poslije rukopoloženja bio imenovao, svojim dekretom od 27. novembra 1832, »duhovnim komisarom« u jednom zamršenom i delikatnom sporu,³⁹⁾ s misijom da se prethodno u cilju raspravljanja istog poveže sa političkim komesarom Vikerhauzerom »i s njim o vremeni i mjestje deržatisja imušćih komisii v porazumjeniju stupio«. Smatrajući neugodnom dužnost zajedničkog odlučivanja sa jednim austrijskim političkim komesarom još kad se radi o sveštenim licima, sigurno je V. Popović uložio sve napore da se spor riješi u okviru crkvenog suda i odgovorio je Rajačiću: »...vidjeli smo da nije potreba narečenoj komisiji deržatisja radi obtuženog jeromonaha budući sve tužbe koje su protiv njega Vašemu Visokopreosvjašćenstvu podnesene podleže samo duhovnoj a ni najmanje političeskoj vlasti jerbo: 1) nijedna tužba nije predstavljena ot koje parohije ili skupščine čestniji lica protiv istog jeromonaha; 2) vlast političeska ne može ni sama ni vkupje s duhovnom suditi jednog svjašćenika koji nema pod soboju parohiju; 3) svi zlonaravni tužitelji jesu svoje tužbe bez nikakvog osnovanija sočinili i vašemu Visokopreosvjašćenstvu podneli, ibo ne pokazuju u njima nikakove svidjateljje; zato velimo da ne mogu biti pravog vjerojanija dostojne...«⁴⁰⁾

Svoje dobro mišljenje u sposobnosti Popovića, Rajačić je imao prilike potvrditi kad je jerej Vuk 15. maja 1833. polagao ispit na konkursu za katihetu pri Višoj osnovnoj školi u Kotoru. Ispit se obavljao u sjedištu episkopskom, a sastojao se iz pismenog i usmenog dijela. Pitanja za pismeni ispit je sam formulisao i svojim rukom napisao episkop Rajačić.⁴¹⁾ Popovićevo odgovori su nam se sačuvali u italijanskom jeziku, ali pretpostavljamo da je to prevod sa srpskog teksta, koji je možda izradio neko od službenika episkopije radi eventualnog dostavljanja na uvid austrijskim vlastima, koje su bile nadležne za donošenje, uz prethodnu privolu episkopa, rješenja o postavljenju. S obzirom da je Popović dobro poznao

---

^{38a)} U originalu stoji дносъ.

³⁹⁾ EAK, 1833, omot III, br. 22.

⁴⁰⁾ Isto.

⁴¹⁾ EAK, 1833, O III, br. 1.

italijanski jezik, što se konstatuje iz više njegovih spisa, a uostalom i konkurs je obavezivao kandidate na poznavanje ovog jezika, lako je moguće da je i sam Popović, pored srpskog teksta, dao i italijanski prevod.

Iz Popovićevih ispitnih odgovora konstatuje se ne samo njegovo solidno poznavanje teologije, već i vanredna pedagoška i metodološka predispozicija.⁴²⁾ Upoređujući ispitne odgovore Popovićeve, sa odgovorima nekoliko kandidata za mjesto katihete pri zadarskim školama,⁴³⁾ koji su konkurisali u istoj godini, konstatujemo veliku Popovićevu prednost.

Po obavljenom Popovićevom ispitu, Episkopija je čitav ispitni elaborat dostavila Dalmatinskoj vladi 22. jula 1833. sa svojim mišljenjem: »L'elaborato quindi, insieme all'erretto protocollo, subordina l'Ordinariato a codesto Eccelso Governo in ossequio pure al decreto n. 10572 e, trovando idoneo desso Popovich pel posto di catechista, aderisce che gli sia conferito...«.⁴⁴⁾

I pored gornjeg tvrđenja da je sposoban da pokrije mjesto katihete i date privole, Popović je dekret o postavljenju za privremenog katihetu pri kotorskoj Višoj osnovnoj školi dobio tek 6. avgusta 1834,⁴⁵⁾ i to uz prethodno polaganje 19. marta 1834. još jednog konkursnog ispita; ovaj put u manastiru Savini pred ispitnom komisijom sastavljenom od igumana i provikara Grušića, kaluđera Gerasima Rapovca i Nika Kaluđerovića, luštičkog paroha;⁴⁶⁾ svi ovi članovi komisije, kako konstatujemo iz njihovih djelatnosti i njihove korespondencije, bili su daleko ispod intelektualnog nivoa ispitivanog kandidata.

Još neko vrijeme poslije postavljenja za katihetu Popović će u Risnu obavljati dužnosti paroha. Dana 31. avgusta je, još uvijek kao risanski paroh, ukoren od strane svoje eparhije, a na izričito traženje okružnog načelstva iz Kotora, što je krstio u pravoslavnoj vjeri žensko dijete od oca pravoslavca i majke katolkinje, jer se Načelstvo, koje ga je bilo prethodno pozvalo zbog ovoga na odgovornost, nije zadovoljilo njegovim pravdanjem da mu nije bilo poznato da je žena njegovog parohijanina Nika Jovanovića katoličke vjere.⁴⁷⁾

Za vrijeme svog parohovanja u Risnu, koje je trajalo nešto više od dvije godine, Popović je obučavao risansku djecu. Bio je, kako kaže, prikupio »jedno 50 i više đaka . . ., među kojima priugotovim i mojeg od 22 ljeta rođenog brata, tako da slobodno može

---

⁴²⁾ Isto.

⁴³⁾ Isto.

⁴⁴⁾ Isto.

⁴⁵⁾ Marko S. Nikolić, Vuk Popović — saradnik Vuka Karadžića, str. 700.

⁴⁶⁾ EAK, 1833, omot III, br. 1.

⁴⁷⁾ EAK, 1833, omot III, br. 129.

u odsustviju mojem djeci istoj nauku prepodavati«.48) Da bi mogao što više djece sakupiti on je naročito preporučivao roditeljima »djecu na nauku da šilju, govoreći im da je to najveća njiova dužnost, najbolja ljubov, najdraže sokrovišče koje mogu njima ostaviti i najprečiji put s kojim mogu nji(h) i sebe usrećiti i proslaviti«.49) Zanimljiv je i naredni pasus koji govori o njegovoj prosvjetnoj djelatnosti u Risnu: »Starci prestanu već misliti ot izmišljenom sujevjerju; osjete najživlju potrebu poroda svog i priznaše nauku da je ljudska velika slava i ukrašenije; počnu šiljati upravo od 20 i više godina sinove da uče s malom dječicom...«.50)

Koliko je i svojom djelatnošću Popović odskakao od mnogih drugih bokeljskih sveštenika, dokazuje i njegovo žaljenje da je »neki dio svjašćenstva svojim parohijanom, mudrim laskatelstvom, zavedenije moje bezkoristno opisalo«.51)

Uvjeren u uspjeh svoje nastavničke djelatnosti u Risnu, Popović je, izvještavajući o tome šibenskog episkopa, istom tvrdio: »Uvjeren budi Vaše visokopreosvjašćenstvo da bi svake godine izlazio iz ove male škole do 15 sposobni đaka za ući u s. bogosloviju«.52)

Niko drugi nego Vuk Popović mogao je u Risnu osnovati biblioteku, koja se pominje u jednom dokumentu od 5. avgusta 1835, iz kojeg se vidi da, među »prenumerantah na knjigu pod imenom ljubitelj prosvješćenija Dalmatinski almanah za ljeto 1836.«, pored jereja Vuka Popovića »cesaro-kraljevskog katihete kotorskog«, figurira i »novozavedena Biblioteka risanska«.53) Nije bez interesa ovdje napomenuti, da je istu pretplatu u svom »nadziratelstvu« vršio Jakov Popović i da je, pored žaljenja na skupoću, ipak uspio sakupiti dvadeset pretplatnika,54) dok, kako smo vidjeli, na djela Vuka Karadžića nikad ni jednog.

Uskoro poslije intronizacije episkopa Pantelejmona Živkovića za dalmatinskog episkopa, Vuk Popović mu je 30. januara 1835. uputio ovo interesantno pismo: »Kad ne bi ot primjernoj Vašego visokopreosvjašćenstva ljubavi dovoljno uvjeren bio, zaista bi se vesma ubojao da kod Vašego visokopreosvjašćenstva osobito ljenošti radi u podozrenije ne doidem. Znajući obače da se još mene opominjete, usuđujem se dnes i ja, ako je i pozdnše neželi podobše, obače s preispolnenim čuvstvom serdečnija radosti, pisati i

---

48) EAK, 1833, br. 248.

49) Isto.

50) Isto.

51) Isto.

52) Isto.

53) EAK, 1835, prilog u broju 190.

54) EAK, 1835, br. 190.

moj slabi no blagodarni glas s tisjaščami koji Vam visokočaišiji san arhijereiski i radostni onaj dan prišestvija, pozdravljajući svako blagopolučenje žele smešati. Može biti da su moja želanija po prostoti misli i po izraženiju ot vsjačeskih slabša, no ja opet sebi laskam da me na čistoserdečnost niko prevoshoditi neće, ibo bivši mi tri ljeta v Karlovcje, vi biste prvi moj blagodjetelj, koji ste se ne samo starali ot mom vospitaniju, no pamtim dobro da ste svagda u svakoj mojoj potrebi Vaše milostivo serdce pokazivali i ščedru ruku pružali. Toplū ovu i iskrenu ljubov Vašu svagda sam pred očima mojima imao, obščestvu kazivao, rodu se hvalio i svi smo lišeni bili dovolni reči s kojima bi Vam blagodarnost našu pokazali, premda ne bi ona nikad u punoj mjeri sootvjestvovati mogla.

Sad kad je premilostivi Tvorec Vas tim veličestvenim vjencem obdario, i nas Vašem u v. p. vovjerio, potrudicu se koliko toliko Vašeg blagodjejanija dostojnim pokazati. Meždu tijem ja ću neprestano vseblagog Boga moliti da daruje Vašem u v. p. vsja koja Vam Vaš dragocjeni život usladiti i prodolžiti mogut.

Š osobitim visokopočitaniem javljam Vašem u v. p. da sam u godu 1833. prinužden bio žalostnim prihodom parohijalnim konkors za katihitičesko zvanje učiniti, za koje, s otečeskom pomoću v. p. gospodina episkopa Josifa Rajačića, u avgustu mjesecu dekret dobijem pod ovim uslovijem: da visokočajše mjesto (nadležne austrijske vlasti — Sl. M.) jest mene odobrilo za vremenago⁵⁵⁾ katihetu u Kotoru postaviti, obaće vazda gotov da budem opet konkors, koji se još jedan put za istu katedru vo svoje vrijeme deržati ima, učiniti. U početku školskom sovokupio sam svu djecu našeg ispovijedanija za moći sorazmjerno sili razumjenija nastavlenije im dati. Tako meždu nji 57 našem samo devet kojima sam mogao nastavlenije hristjansko diktiranjem predavati, a s pročima neusupni trud morao sam polagati učeći i(h) čitanju i pisanju da lažše uspjevati mogu u nauki hristjanskoj. Obučavam i(h) također nužd-nima molitvama i ustmeno črez voprose i otvjete iz katihisisa Raičevog učim i(h) povsednevno.

Predavanjem i povedenijem mojim gospodin školski direktor i proči učitelji i narod ovaj jesu zadovoljni, budući nastojim svima mojima silama mlekom blagočestija i pravoslavne vjere naše napojiti i(h)«. ⁵⁶⁾

Vjerovatno već došavši u sukob sa kotorskim protoprezvite-rom J. Popovićem i plašeći se da ga ovaj svojim nepovoljnim izvještajima o njemu ne omogući na novoj dužnosti, koja je i inače bila privremenog, probnog karaktera, naš Vuk u istom pismu nastavlja: »Za oderžati ovo zvanje danas nikomu drugomu ne imam

⁵⁵⁾ Privremeni, tj. na probu.

⁵⁶⁾ EAK, 1835, br. 40.

preporučiti se razvje Vašemu v. p., ibo ot Vašeg velikodušja i Vaše šćedre desnice zavisi šćastije moje, šćastije goleme moje i, črez lišenje roditelja, u veliko ubožestvo pogrušene familije. Zato koljenopreklo molim Vaše v. p. da me i unapredak udostojite Vaše otećeske ljubavi i pomošći, onako kao što ste me vazda udostojavali«.

Sigurno zbog nepovjerenja i podozrenja potenciranih već uspostavljenim direktnim kontaktom Vuka Popovića sa Vukom Karadžićem, kotorski protoprezviter je smatrao potrebnim da se kotorski katiheta podvrgne kontroli duhovne, što bi u ovom slučaju značilo njegove, a ne samo školske vlasti. Zato je on 25. februara 1835, dana kada su počeli ispiti prvog semestra u Višoj osnovnoj školi u Kotoru i kada se po prvi put obavljao ispit iz pravoslavnog vjeronauka, izvještavajući o tome svog episkopa, izrazio mišljenje da »bi nužno bilo da je jedno lice duhovno ot strane arhijerejske odobreno koje bi imalo učiniti ekzam djeci našego ispovijedanja, za videti ovaj katiheta kako se podnosi i djeca kako uču...«.⁵⁷⁾ Interesantno je tako drastično zahtijevanje Jakova Popovića kontrole nad radom katihete Popovića; ne putem prisustvovanja ispitu, već direktnog ispitivanja od strane »odobrenog duhovnog lica«, koje ne bi moglo biti niko drugi sem sâm kotorski protoprezviter.

Da je direktan sukob između Vuka i Jakova Popovića već bio izbio konstatujemo iz pisma prvog adresiranog šibenskom vladici 15. septembra 1835. U njemu, naime, Vuk Popović, pored ostalog, kaže: »Kad sam počeo u Kotoru djecu našu učiti, želio sam i(h), za ljubav obšćestva i ukrašenije cerkovno, i u pjeniju uputiti, no ovo moje namjerenije bude protojereju Jakovu Popoviću sasvim protivno, kao i sve čto je s moje strane sjajno; obšćestvo je željelo, tutori me molili, ali za ukratiti nemiru i merzostj odgovorio sam: do zapovjedi Vašego v. p. ne mogu početi...«.⁵⁸⁾ Žaleći se dalje na protojereja Jakova, Vuk kaže: »Da je isti protojerej i malu volju k namjereniju mome pokazao, ne bi ot potrebe bilo s ovim Vaše v. p. uznemirivati, ali bez nijedne svoje koristi gleda svagda kako će mi i ovaj posledni zalogaj iz usta izvratiti«. Zbog svega ovoga njihovi odnosi su bili već tada dotle došli da je Vuk na ulici pozdravljao Jakova samo »za dati Rimljanima znati da mi živimo u ljubavi«.⁵⁹⁾

Iako je svojim predlogom o drastičnoj kontroli rada katihete Popovića, protoprezviter Jakov već bio na izvjestan način izrazio nadležnom episkopu svoje podozrenje, direktne i konkretne njegove tužbe episkopu uslijedile su po prvi put nekoliko dana kasnije: 29. septembra 1835. Za to je bio povod udžbenik vjeronauke. Naime

⁵⁷⁾ EAK, 1835, br. 61.

⁵⁸⁾ EAK, 1835, br. 248.

⁵⁹⁾ Isto.

Vuk se žalio svom direktoru zbog nedostajanja udžbenika, a ovaj je odmah intervenisao kod svojih pretpostavljenih školskih vlasti, koje su sa svoje strane za naabvku udžbenika iz pravoslavne vjeronauke pisale Školskoj komisiji u Beču.⁶⁰⁾ Saznavši za ovo, Jakov Popović je gornjeg datuma obavijestio episkopa uz slijedeće svoje mišljenje: »Ovo po momemu smislu nije dobro: 1) rečeni jerej imao je pisati vlasti arhijerejskoj, 2) on nema zavisiti u naukama vjeroispovijedanja našego ot direktora, 3) što je za najviše, bojim se kakovi može se katihisis dati; mnogo se upustio u otnošeniju s direktorom, koje hristijani negoduju; nauku pak koju daje vesma malo zanimava se s djecom; četiri ure u sedmici. Kako može više ot 70 djece u kratko vreme učiti? Da bi bilo svaki dan po jedan čas pred poldne a jedan poslije, to ondar bi se nadati moglo kakova dobroga uspjeha. On hoće katiheta biti, a u Risnu svjašćenodjeystvovati s onim administratorom;⁶¹⁾ dvije službe, dvije plate, protivno je svakije prava. Za dovesti ga u krotost i soveršenoj službi za koju je odabren vremenito...«.⁶²⁾ Veoma skeptičan prema katehizisu iz Beča, J. Popović nastavlja »... nije njegova dužnost bila ni briga da ište drugog nego se predaje u našim školama«. I ovom prilikom J. Popović predlaže da se odredi jedan od »načalosvjašćenika« za kontrolu na ispitima.

Dana 6. avgusta 1836. po gregorj. kalendaru direktor Više osnovne škole u Kotoru i vršilac dužnosti sreskog školskog inspektora, katolički sveštenik Antun Bašić, uputio je Jakovu Popoviću poziv za prisustvovanje razrednim ispitima.⁶³⁾ Po obavljenim ispitima, kojima je prisustvovao, J. Popović je dostavio episkopiji opširan izvještaj, u kome ne kritikuje samo slab uspjeh djece, već i upravu škole kako zbog malog broja predviđenih časova za pravoslavnu vjeronauku — koji čak nijesu ni naznačeni u štampanom formularu poziva, kao što je to slučaj sa svim drugim predmetima, uključivši tu i katolički vjeronauk, a i taj mali broj predviđenih časova, svega četiri sedmično za sve razrede, kojih je ustvari šest, budući da se prvi i četvrti razred dijele na nižu i višu sekciju, odnosno kurs, ponekad se zbog neurednog dolaska katihete iz Risna svodi na svega jedan čas sedmično (»... to ne spada jedan čas na sedmicu predavati katihisis«) — tako i za nebrigu škole oko prostoriya za obavljanje pravoslavne vjerske nastave. Pored drugih predloga u ovom opširnom izvještaju, J. Popović predlaže episkopu: »Neka se djeci ukinu časi ot one škole, a neka se umnoži našoj nauki, koja je najnuždniya našoj djeci, a ne kod našeg samo katehisis učiti, i ovo vesma malo, a kod onog (katoličkog vjeroučitelja

⁶⁰⁾ EAK, 1835, br. 238.

⁶¹⁾ Na mjesto risanskog paroha po odlasku Vuka Popovića bio je postavljen Petar Popović.

⁶²⁾ EAK, 1835, 238.

⁶³⁾ EAK, 1836, prilog u broju 133.

— Sl. M.) proče nauke hristijanske, kako se vidi ot priložena pozova, to ondar djeca ne znadu kojoj strani vjerovati i bivaju pokolebimi«. ⁶⁴⁾

I Vuk Popović je 20. avgusta podnio izvještaj episkopiji kako o predavanoj materiji po razredima, tako i o uspjehu učenika. Navodeći da je prisustvovao ispitima kotorski protoprezviter, dodaje: »...sumnjam da Vašei visokoprečestnosti neće o mojem trudu i dječinom uspjehu dostovjerno izvjestije podnesti«. ⁶⁵⁾

Iz priložene klasifikacije konstatuje se da je ispit polagalo 50 učenika i postiglo iz vjeronauke slijedeći uspjeh: odličnih — 15, vrlodobrih — 20, dobrih 15, što, naravno, demantuje izvještaj J. Popovića. Svakako je od interesa još navesti da se iz pomenute klasifikacije vidi da je od svega 50 učenika pravoslavne vjere 13 njih bilo iz Crne Gore. U broj Crnogoraca uračunati su samo oni koji su iz Crne Gore naročito došli da pohađaju Višu osnovnu školu u Kotoru, jer su Crnogorci nastanjeni u Kotoru u spisku označeni sa »iz Kotora«. Od ostalih učenika, izuzev jednog iz Skadra, svi su drugi Bokelji i to: 29 iz Kotora, 2 iz Risna, 2 iz Grblja, dva iz Prčanja i jedan iz Kumbora. ^{65a)} Zaista mali broj Bokelja kada se uzme u obzir da je za čitavu Boku tada postojala samo jedna Viša osnovna škola.

Dana 12. oktobra 1836. (po gregorij. kal.) svečano je otvorena u Kotoru Ženska osnovna škola (niža), koja se za razliku od Više muške (Imperial Regia Scuola maggiore maschile) nazivala Scuola elementare femminile. Inauguraciji je prisustvovao i Jakov Popović, pa je ne samo (28. septembra/10. okt.) obavijestio o ovom događaju episkopiju, već je od nje tražio da »naloži ovom našem katiheti da ima učiti preslovute djevice prilježnije neželi, mužke«. ⁶⁶⁾ Odgovor episkopije nije mogao zadovoljiti J. Popovića, i svakako ga je smatrao neodlučnim. »Ako su roditelji, glasio je taj odgovor, radi da im kćeri koje tamošnju žensku školu posješčavati budu ot svojeg svjašćenika u nauci hristijanskoj nastavlenije primaju, kao što moraju želiti, to bi dobro bilo da oni ovo njiovo namjerenije direktoru tamošnji normalni škola soobšče i pod tim uslovijem samo djecu svoju u rečenu školu dadu«. ⁶⁷⁾

Iz dopisa Vuka Popovića episkopiji od 28. oktobra iste, 1836. godine vidi se da ga je Školsko »pravitelstvo« (starija školska vlast, a ne direkcija škole) pozvalo da predaje vjeronauk i u ženskoj školi. ⁶⁸⁾ U istom dopisu on moli episkopiju da bi mu »za novo nenadani trud koju god višu pomoć ishodatajstvovala«. Govoreći

⁶⁴⁾ EAK, 1836, br. 133.

⁶⁵⁾ EAK, 1836, br. 134.

^{65a)} EAK, 1836, prilog u broju 134.

⁶⁶⁾ EAK, 1836, br. 155.

⁶⁷⁾ EAK, 1836, prilog u broju 155.

⁶⁸⁾ EAK, 1836, br. 174.

ovdje o Višoj osnovnoj školi, tvrdi da sem u hrišćanskoj nauci obučava djecu »čteniju i pisaniju našem«. Žali se na nemanje katehizisa, te kaže »radi toga preporučujem se prečestnosti vašej ako je moguće da bi ste nam ot kojeja nibud strani činili i(h) imati«.

Kao rezultat netrpeljivosti koja je iz dana u dan rasla, uslijedila je i zabrana katiheti Vuku od strane J. Popovića da služi leturciju u crkvi⁶⁹⁾ sv. Spiridiona, kako su to crkveni tutori željeli. Ovom zabranom izazvao je tužbu tutora Ordinarijatu u Šibeniku, koja je uslijedila 4/16. XII 1836. U njoj tutori, uzimajući u odbranu kot. katihetu, za postupak J. Popovića kažu: »Ovaj svojevuljan i despotski potez paroha nije ni razuman ni pristojan«,⁷⁰⁾ pa se zbog toga traži da se obesnaži. Ordinarijat nije htio presuditi ovaj spor, ali je ipak tražio izjašnjenje od protoprezvitera, koji je to uradio svojim dopisom od 29. decembra, navodeći neosnovane razloge⁷¹⁾ iza kojih se jasno nazire onaj pravi: mržnja prema Vuku Popoviću.

Aktom austrijske pokrajinske Školske komisije u Zadru, datiranom 22. avgusta 1837, koja je rješavala po pitanju otvaranja osnovne škole u Risnu, zatraženo je od dalmatinske epeiskopije da odgovori da li postoji mogućnost spajanja u ličnosti Vuka Popovića, kotorskog katihete, vršenje funkcija paroha i učitelja u Risnu.⁷²⁾ Na ovo je episkopija odgovorila da je mišljenja da Vuk Popović ili bilo koji drugi sposoban sveštenik može lako obavljati obje dužnosti paroha i učitelja u Risnu, obzirom da je u neposrednoj blizini manastir Banja, tako da bi u slučaju potrebe određeno lice moglo biti zamijenjeno u vršenju dužnosti paroha od kaluđera ovog manastira.⁷³⁾

Pomenuta komisija je imala uvid u rad katihete Popovića putem izvještaja direktora Više osnovne škole u Kotoru, koji je redovno, svakih šest mjeseci uz izvještaj prilagao i plan rada koji je Vuk Popović sastavljao na talijanskom jeziku. Na nekim od ovih planova nalazi se i ovjera J. Popovića. Pošto bi primila izvještaj i plan rada, Komisija je, po izvršenom uvidu, dostavljala šibenskom, kasnije zadarskom, episkopu samo Popovićev plan,⁷⁴⁾ a ne i izvještaj direktora škole, koji se u odnosu na pravoslavnog katihetu uglavnom morao odnositi na pitanje discipline, svakako više nego na njegov nastavni rad, tim prije što je direktor bio uvijek inovjerac

---

⁶⁹⁾ Zapravo kapeli koja se nalazi uz crkvu sv. Luke.

⁷⁰⁾ EAK, 1836, br. 186. — Gornji citat je naš prevod sa italijanskog originala koji glasi: »Questo tratto arbitrario e dispotico che si e arrogato il parroco non sta ne in ragione ne in convenienza«.

⁷¹⁾ EAK, 1836, prilog u broju 186.

⁷²⁾ EAK, 1837, br. 144.

⁷³⁾ EAK, 1837, prilog u broju 144.

⁷⁴⁾ EAK, 1837, br. 151; 1838, br. 150 itd., itd.

i mahom slab poznavalac srpskog jezika. S obzirom na ove okolnosti mogli bi pretpostaviti ili da je Komisija znala za međusobne odnose dvaju Popovića pa ih je htjela rastaviti, ili je, uvjerivši se u kvalitete kotorskog katihete, smatrala da bi Vuk Popović mogao vršiti dvije dužnosti u Risnu i tako znatno umanjiti troškove za školu koja se imala osnovati. Međutim, do ove kombinacije nije došlo i Vuk Popović će ostati na istoj dužnosti.

Kad je iduće godine, juna 1838, stigao u Kotor pokrajinski školski inspektor iz Zadra, on je preko V. Popovića pozvao kotorskog protoprezvitera. Iz dugog razgovora koji je ovaj posljednji vodio s inspektorom, a koji je razgovor kasnije J. Popović prenio Ordinarijatu, ne rezultira da se on žalio na Vuka Popovića;⁷⁵⁾ to vjerovatno nije uradio iz svešteničkih obzira prema inovjercu. Ovaj registrovani razgovor je neobično interesantan, ali pošto nije u direktnoj vezi sa našim predmetom, objavićemo ga na drugom mjestu.

Pokrajinska vlada u Zadru je svojim aktom od 18. oktobra 1838. pokrenula kod šibenske episkopije pitanje otvaranja konkursa za mjesto stalnog katihete u Kotoru.⁷⁶⁾ Konkurs je bio raspisan 19. decembra 1838, a konkursni ispit je bio fiksiran za 13/25. aprila.⁷⁷⁾ Iako je bio objavljen u osam sjedišta pravoslavnih episkopija i mitropolija na području austrijskog carstva⁷⁸⁾ kod kojih su kandidati mogli i polagati ispit, niko se nije bio prijavio, pa ni Vuk Popović, kome su sigurno bili dozlogrdili napadi kotorskog protoprezvitera. Sem toga bio se zamjerio i kotorskom okružnom načelstvu, koje se na njega žalilo Ordinarijatu u Šibeniku zbog njegovog saučesništva u kršćavanju u Risnu jednog ženskog djeteta pravoslavnog oca a katoličke majke, »koje ima biti rimskog vjeroispovijedanja«,⁷⁹⁾ zbog čega je, kako je u svom dopisu od 26. aprila 1839. administrator episkopije, Simeon Trkulja, javljao igumanu savinskog manastira »V slijed visokog Governijanog opredjelenija, na predloženi tamošnjeg (kotorskog — Sl. M.) cesaro-kraljevskog kapitanata okružnog pod numerom 5033 vosposljedovavšeg, jerej Petr Popović ima za jednu sedmicu u taj manastir pod epitimiju doći, a jerej Vukolaj Popović pred istim slavnim Kapitanatom strogo izobličen biti . . .«⁸⁰⁾ Okružno načelstvo se nije zadovoljilo samo »izobličenjem« jereja Popovića, već mu je zabranilo odlaženje u Risan i miješanje u tamošnje parohijske poslove. To isto je od dalmatinske episkopije tražila i Pokrajinska vlada u Zadru, izričito

---

⁷⁵⁾ EAK, 1838, br. 105.

⁷⁶⁾ EAK, 1838, br. 166.

⁷⁷⁾ EAK, 1839, br. 67.

⁷⁸⁾ EAK, 1838, prilog u broju 166.

⁷⁹⁾ EAK, 1839, omot II, br. 46.

⁸⁰⁾ Isto.

zahtijevajući od episkopije da ona naredi Popoviću da ne smije odlaziti u Risan bez prethodne dozvole kotorskog okružnog načelnika,⁸¹⁾ što je ova i uradila.⁸²⁾

Pošto se i poslije određenog konkursnog roka niko nije javljao i crkvene i političke vlasti su smatrale da se jedino može računati sa Vukom Popovićem. Ordinarijat je 2. decembra 1839. pisao Jakovu Popoviću: »Tamošnjem vremenskom katiheti jereju Vukolaju Popoviću ne propustite kazati da nitko drugi nego on sam kriv je što dosad nije djelstvitelni katihet postao, ne hoteći na dvokratno pozivanje amo na konkurs doći.«⁸³⁾

Ordinarijat u Sibeniku je sada uvjeravao i Pokrajinsku vladu da pošto se niko nije javio na konkurs, »nema lica sposobnijih od Vuka Popovića za pokriti rečenu katedru« (... non aver individui piu atti a coprire la cattedra medesima all' infuori del sacerdote Vucolao Popovich).⁸⁴⁾ Sigurno uvjerivši se u to, Pokrajinska vlada je i pristala 8. januara 1840. na Popovićev uslov da konkursni ispit polaže u manastiru Savini pred komisijom koju bude odrediti episkopija.⁸⁵⁾ Kako se vidi iz Popovićeve predstavke, on je taj uslov postavio najviše iz razloga nemogućnosti plaćanja putnih troškova i što nije mogao ostaviti »golemu sitnu familiju.«⁸⁶⁾ Na ovu koncesiju Popoviću Pokrajinska vlada je sigurno pristala i iz razloga što je prethodno bila o njemu dobila »sasvim povoljne« (di tutto favorevoli) izvještaje i obavještenja od strane Školske komisije i direktora Više osnovne škole u Kotoru.⁸⁷⁾

13. februara 1840. administrator Trkulja je obavijestio provikara Grušića da će on sa protoprezviterom J. Popovićem i jeromonahom Gerasimom Rapovcem sačinjavati komisiju za konkursni ispit katihete Popovića. U ovom obavještenju date su detaljne instrukcije o ispitnoj proceduri, a za održavanje ispita bio je određen 29. februar.⁸⁸⁾

Pred rečenom komisijom i navedenog dana Popović je polagao i položio ispit, koji je u stvari bio sušta formalnost, što se vidi i iz skice ispitnog zapisnika, koju je Ordinarijat bio dostavio komisiji, a tim da se doslovce prepíše i potpiše od članova komisije.⁸⁹⁾ Na takvom unaprijed sačinjenom zapisniku, koji je obavezivao komisiju da tvrdi da je Popović »sve izlagao sa najvećom jasnoćom

---

81) EAK, 1839, omot II, br. 32 i br. 55.

82) EAK, 1839, prilog u broju 55.

83) EAK, 1839, br. 26.

84) EAK, 1840, br. 17.

85) Isto.

86) EAK, 1839, prilog broju 34.

87) EAK, 1839, br. 98.

88) EAK, 1840, br. 34.

89) EAK, 1840, prilog u broju 35.

i preciznošću . . . i da će njegova predavanja biti veoma dobro shvaćena od učenika, kao što je to bilo i ranije«,⁹⁰⁾ sigurno je proto-prezbyter Popović teška srca dao svoj potpis.

Što se ispit Popovića pretvorio u formalnost, pored ostalog, bio je sigurno i razlog što je Pokrajinska vlada jako žurila da riješi pitanje stalnosti kotorskog katihete, što je od nje tražila Dvorska komisija za nastavu u Beču, kao što to rezultira iz akta Pokrajinske vlade, adresiranog Episkopiji 19. februara 1840, kojim ova zahtijeva da joj se što je moguće prije (al piu presto possibile) dostave dokumenti koji se odnose na »položeni« ispit od strane Vuka Popovića,⁹¹⁾ iako je znala da ispit tek treba da uslijedi.

Odmah po završenom ispitu, ispitni materijal je bio, preko Pokrajinske vlade, dostavljen Komisiji u Beču. Uz ovaj materijal, pored krštenice, školskih svjedočanstava i dokumenata o kretanju u službi, bila je priložena i veoma laskava izjava⁹²⁾ direktora Više osnovne škole u Kotoru o nastavničkim sposobnostima i drugim kvalitetima katihete Popovića.

Iz ovjerenog italijanskog prevoda Popovićevog svjedočanstva koje mu je 18. jula 1831. izdala karlovačka bogoslovija vidi se da je u istoj on tri godine (1829 — 1831) »marljivo pohađao bogosloviju«, kao i to da mu nijedna ocjena nije bila ispod »vrlo dobar«. ⁹³⁾ U rubrici ovog svjedočanstva »ranije stečena znanja« stoji: »Završio je osnovnu školu i govori italijanski«.

Na osnovu ispitnog materijala, kao i na osnovu navedenih priloga, Dvorska komisija za nastavu, svojim dekretom od 1. avgusta 1840. odlučila je da se Vuk Popović postavi kao stalni katiheta.⁹⁴⁾

Ali, bez obzira na laskava priznanja školskih vlasti, kao i odluka crkvenih, političkih i najvećih školskih vlasti u austrijskoj carevini o postavljenju Vuka Popovića za stalnog katihetu, negodovanje i optužbe kotorskog protoprezvitera nijesu nikako prestajale; to se skoro redovito ponavlja u svim njegovim izvještajima Episkopiji na kraju svakog školskog semestra. I kad su političke kotorske vlasti uskoro zaboravile izdatu zabranu o Popovićevom odlasku u Risan, tu zabranu je često osvježavao J. Popović starijim crkvenim vlastima. U svom izvještaju od 3. septembra, na kraju drugog školskog polugodišta, J. Popović, ističući »nebreženije« katihete kao i potrebu da mu Episkopija ponovo naredi da »bez dozvoljenja nikuda nema udaliti se«, kaže i slijedeće: »Ovo ne podnosim za njemu pakostiti, no za dati sreću u nauku djeci«. ⁹⁵⁾

---

⁹⁰⁾ Citat je naš prevod sa italijanskog originala.

⁹¹⁾ EAK, 1840, br. 35.

⁹²⁾ EAK, 1840, prilog br. 1 u broju 122.

⁹³⁾ EAK, 1840, prilog br. 2 u broju 122.

⁹⁴⁾ EAK, 1840, br. 122.

⁹⁵⁾ EAK, 1842, br. 151.

Na česte tužbe J. Popovića, naročito u koliko su se odnosile na udaljavanje katihete iz Kotora, Episkopija je pokušavala i da putem političkih vlasti to spriječi, tako u svom dopisu Pokrajinskoj vladi od 22. jula 1844. moli ovu da to zabrani.⁹⁶⁾

Bolje nego kod J. Popovića, stajao je Vuk kod provikara Grušića, čija se crkvena vlast u Boki, a pogotovo u Kotoru, veoma slabo osjećala. Njega J. Popović nije nikako cijenio, te prema tome nije Grušić mogao uticati ni na ublažavanje njegovog stava prema kotorskom katiheti, prema kome sve što je uradio svodi se na njegov predlog od 15. IX 1844. dalmatinskom episkopu, tada Jeroteju Mutibariću, da ga proizvede za protu.⁹⁷⁾

Sa naročitim zadovoljstvom je J. Popović prihvatio njemu adresiranu tužbu risanskog administratora Jovana Abramovića-Popovića protiv Vuka Popovića zbog toga što je ovaj vjenčao Jefta Ilića, Rišnjana, parohijalne nadležnosti jereja Petra Popovića,⁹⁸⁾ koji je zbog starosti i iznemoglosti teško obavljao svoje sveštenečke dužnosti, pa je zbog toga i zamolio Vuka Popovića da ga zamijeni u pomenutom vjenčanju. Sprovodeći 27. januara 1846. ovu tužbu episkopu, J. Popović sem što, kako je to dosad toliko puta uzaludno uradio, zahtijeva da se Vuku Popoviću »zaprijeti da nema se miješati u čužde parohije«, koristi priliku da doda: »da bi dobro bilo da bolje pazi svoju dolžnost katihete ispolnjavati a ne prenebregavati i da bi u poslušaniju nalogima dati mu ot toga visokopreosvjašćenago episkopa u vreme arhipastirske vizite položio se, koji do sada u svakom neposlušaniju pokazao se i sljeduje svojim nemirnim duhom«.⁹⁹⁾ Na ovo je episkop 4. februara odgovorio: »Jereja Vukolaja Popovića usovjetujte eže bi ot vsakago vmješivanja v djela parohijalnaja izbjegavati vjedal i svoja katihetičeskija dolžnosti točniješe i po prevoshodstvu ispolnjal«.¹⁰⁰⁾ Da je J. Popović ovaj zadatak odmah izvršio, saznajemo iz reagovanja samog Vuka Popovića od 13. februara u pismu adresiranom prezviteru: »Čitajući list vaš od 10. fevruara t. l(jeta), br. 56, u kojem javljate mi da visokopreosvjašćenjejši gospodin episkop naš s vsepočitaemim nalogom od 4. fevruara t. l. no. 141 zapreščava da se ne miješam u djela parohije jereja Petra Popovića, zapreščenije arhijerejsko primam i smatram za otečeski sovjet, no budući da prepomenuti jerej nije protiv mene nijednu tužbu prinio, niti pak on ni nijedan drugi pravilnog uzroka ima štogod protiv mene reći, deržim i cijenim dakle, onog laženosca koji je nepravedno mene kod mojeg pravdoljubivog arhijereja obtužio za čovjeka puna zlobe i zavisti, koji u svojim nečistim persima nema nikakove ljubavi ni blagovolenija

⁹⁶⁾ EAK, 1844, br. 99.

⁹⁷⁾ EAK, 1844, br. 180.

⁹⁸⁾ EAK, 1846, br. 25.

⁹⁹⁾ Isto.

¹⁰⁰⁾ Isto.

k čestitim i dobrodjetelnim svjašćenicima. Dalje što mi se zaprešćava da se ne miješam ni u drugim nikakvim parohijalnim djelima, to bi želio da mi na izobličenije i popravlenije moje poimence naznačeno bude, obače s čistim povjerenijem u kojim parohijalnim djelima svojevotjno sam se do danas miješao i s mješanjem mojim kojeg sam svjašćenika pravo ili korist oduzeo. Suviše da mi se izjasni bistrije smijem li po danas biti na poslugu kojeg paroha kad mogu i kad sam u potrebi pozvat; jerbo sam dosad ovo, ne iz koristoljublja koliko smatrajući za svetu dužnost, vjerno i bratoljubno ispolnjavao. Ili mi je s onim zaprešćeno sasvim i pri pogrebu i eleosvjašćeniju i drugom hristijanskom bogosluženiju petrahilj o vratu metati, kao što je u vašoj parohiji s pohvalnom vašom naredbom evo dvije godine!!

Sovjet onaj vaš pri zaključeniju pisma što velite da mi se ovoliko nalaže za moje upravljenje, kod mene je malo značušč, i razumnije očaste učiniti da ste ga izostavili, s nekim drugim izrečenijama, za kojeg vam podležaščeg svjašćenika koji slabijeg od mene ima ponjatija sverhu zvanija i upravljenja svojeg. I uvjerite se zacijelo da ja sadašnje upravljenje moje i ubudušće neću predrugojčiti — razumijem moralno — budući je čestno, i sumnja li koji o njemu, neka slobodno izvijesti se kod onii dostojni vlasti od koji neposredstveno ja zavisim, i koje činu bezpristrastnu presudu i mojem povedeniju i svakoj protiv mene podnešenoj tužbi«. ¹⁰¹⁾

Još istog dana (13. februara) J. Popović se žuri da sprovede ovo Vukovo pismo episkopu svojim popratnim dopisom iz kojeg ćemo donijeti samo neka mjesta: »Evo kakvim načinom, grubjajšim izraženjijama i prkosom običnago svoga duha neukrotimog otvjetstvuje preslovuti jerej Vukol... Neću ja tolkovati njegove reči; ostavljam na blagorazsuždenije V. V.; on sebe opravdava sa izvjestijem dostojnije vlasti ot kojih zavisi; ovo će reći da ne zavisi ot nikog no ot direktora školskog i inspektora, episkopa rimskog (Škole su bile pod nadzorom biskupa, koji je taj nadzor obavljao preko svog »canonico scolastico« — Sl. M.), znajući da ovi neće na tegotu njegovu govoriti, jerbo im se ulaže, a najpače za nauku našego pravoslavlja koju djeci predava; njima se malo mari ili pače želu da on što najmanje može djecu obučavati bude. Evo njegova nepokornost i upornost koju je vazda pokazivao protivu svojije načalnika svoga zvanja i čina«. ¹⁰²⁾

Sa svoje strane je i Vuk Popović 5. marta obavijestio episkopa o njegovoj novoj risanskoj aferi. Na prvom mjestu on kaže da je bio zamoljen od paroha Petra Popovića da obavi sporno vjenčanje, o čemu navada i svjedoke, koji će takođe potvrditi da je honorar za vjenčanje predat u ruke paroha Petra, jer da je on »starca

---

¹⁰¹⁾ Isto.

¹⁰²⁾ Isto.

poslušao iz jedine ljubovi«. Zatim izražava svoje uvjerenje da je administrator Abramović morao o gornjem izvijestiti Jakova Popovića, »budući da mu je od prepomenutog prote naloženo da pazi u čem god uloviti me«. Okrivljavajući J. Popovića za ovakove optužbe, on kaže: »Sa mnom još nije obladalo koristoljubije, da zato sad čeknem i plačem, no stidim se i boli me serdce što je s ovim zli primjer zloće prikazao i javni povod dao narodu o nami hudo misliti i govoriti«. ¹⁰³⁾

Iako u eri ovih otežanih napada na Vuka Popovića, sa neprikrivenim optužbama u odnosu na njegov stav prema direktoru i inspektoru, episkopu »rimskom«, episkop Mutibarić se 25. maja 1846, na kraju prvog polugodišta, na osnovu izvješetaja koji su mu bili dostavljeni preko školskih vlasti, pohvalno izjasnio Pokrajinskoj vladi o kotorskom katiheti. ¹⁰⁴⁾

Iako se Viša osnovna škola u Kotoru smatrala italijanskom i katoličkom, kotorskom protoprezviteru u cilju da ostvari svoju punu ingerenciju nad nastavom vjeronauke u istoj, a ne samo da se njegova uloga ograničava na prisustvovanje ispitima, na koje je on bio pozivan kao i mnogi drugi ugledni građani, mnogo nade je pružala odluka Dvorske komisije za nastavu od 7. maja 1846, koja je, pored ostalog, određivala: »Da će, dok se pri episkopskom sjedištu (od 8/20. oktobra 1841. u Zadru, prema ranije donešenoj carskoj odluci od 3. jula 1838) ¹⁰⁵⁾ ne bude osnovala konzistorija, sve poslove koji pripadaju katoličkim biskupima, kao glavnim inspektorima osnovnih škola, u odnosu na pravoslavne škole vršiti episkopija«. ¹⁰⁶⁾ J. Popović se sad nadao da će se ostvariti i ranija njegova nastojanja da se kotorska osnovna škola pretvori u srpsku, pravoslavnu, on je još juna 1838. školskom pokrajinskom inspektoru govorio: »Ova škola može se brojiti više naša neželi rimska, da ovo okružje broji četiri tala našega naroda, a peti rimskoga ispovijedanja«. ¹⁰⁷⁾ Kad je on, u skladu sa navedenom odlukom Dvorske komisije od 7. maja 1846, postavljen rješenjem svoga episkopa od 1. juna 1846. za »inšpektora dištrikta kotorskago«, ¹⁰⁸⁾ požurio je da zapita episkopa: »Mogu li imati dirikta i u onim školama višim i manjim elementarnim (misli na već postojeće italijanske, katoličke škole u kotorskom okrugu — Sl. M.) u kojima se predaje naš katihizis, kao na primjer u Kotoru i po drugim, za videti kako se naša djeca muška i ženska uče, budući u ovdašnje vesma slabo, kako mi se žalu roditelji. Deržim da, budući katihete jesu učitelji našega pra-

¹⁰³⁾ Isto.

¹⁰⁴⁾ EAK, 1846, K br. 66.

¹⁰⁵⁾ Milaš, Pravoslavna Dalmacija, Novi Sad 1901, str. 589.

¹⁰⁶⁾ Državni arhiv u Kotoru (DAK), fond »Opština Kotor« (OK), fasc. XI, br. 45.

¹⁰⁷⁾ EAK, 1838, br. 105.

¹⁰⁸⁾ EAK, 1846, br. 117.

voslavija, bi imali zavisiti ot espektorata (!) našega, a ne rimskago, i sve uspjehe djetei i proče črez onoga prinošeni biti Vašemu visokopreosvjašćenstvu«. ¹⁰⁹⁾ Ali u odnosu na kotorsku školu dobio je odgovor koji ga nije mogao zadovoljiti: »Meždutijem obače nala-gaem blagogovjeinstvu Vašemu da imenom našim katihetu ktor-skomu naložite da bi on Vas na ispite iz katihisisa v tamošnih školah deržimaja vsegda, jako nadziratelja (misli se na parohijskog, a ne na školskog — Sl. M.), prizival«. ¹⁰¹⁾

Dobivši od J. Popovića nalog u smislu prednjeg episkopovog odgovora, Vuk je 14. avgusta 1846. dostavio kotorskom protoprezviteru akt direktora škole Bašića, datiran još 5. juna 1844, koji je regulisao proceduru oko obavljanja ispita. ¹¹¹⁾ U pismu kojim mu sprovođi ovaj akt, kotorski katiheta kaže: »Iz ovdje uloženog dekreta vidjeti može prečestnost vaša koje naredbe i od koje vlasti naložene su mi, i kojim putem dužan sam bio ispolnjavati ih. Dakle, i po danas otstupiti od pravila ovoga niti mogu niti smijem doklegod on, dekret, ne bude oboren i uničtožen s drugimem. Svjedovatelno dotle i ne mislim podleći pod onu vlast i zapovjed vašu, soobščenu mi 13. avgusta t. l. n. 254, »da podležim vašemu nadzirateljstvu i inšpektoratu distrektualnomu (Ovo posljednje, kao što smo vidjeli, ne stoji u episkopskom nalogu — Sl. M.) i da pristojnim načinom imam kao svoga nadziratelja u vrijeme ispita pozivati, i vama uspjeh djetei predavati (što takođe ne stoji u pomenutom nalogu — Sl. M.). Jerbo bi s takovim načinom podčinjaen bio mnogijema, a po svjatoj istini nije sovjestno služiti ni dvoma gospodinoma, niti se može od dvije smerti umreti«. Što se tiče pozova pri ispitu vjeroispovjedatelne naše nauke, vi ste svagda na takovi od direcioni školske pozivati bili s onakovim počestnim pozovom i putem kao i sva druga (od) najotličniji lica u gradu ovom, i pozov ovaj vi ste s neprisutstvovanjem vašim za prošle dvije godine prezirali, bez dati znati uzrok zašto ste to činili. I po svemu tome predrečena direcion sljedovala je nepresječno dolžnost svoju u pozovu po propisu zakona ispoljavati; i s ovim jedinim zadovolni su bili dijecezalni inšpektor i drugi kanonici rimskog ispovijedanja, niti traže drugi pozov ni način osobeni i pristojniji, kao što vaša prečestnost traži od mene da vam činim! S ovim dokazateljstvom mislim da je i vsepočitaemi nalog Njegová Visokopreosvjašćenstva našeg vsemilostivjejšeg Arhijereja od 3. avgusta t. l. n. 948 u smotreniju pozova vašeg točno ispolnjavat bio, i ispolnjavaće se i unapred«. ¹¹²⁾

Odmah sutradan, 14. avgusta, J. Popović je dostavio episkopu i Vukovo pismo i akt direktora škole. U prapatnom dopisu on,

¹⁰⁹⁾ EAK, 1846, br. 99.

¹¹⁰⁾ EAK, 1846, prilog u broju 99.

¹¹¹⁾ EAK, 1846, prilog u broju 105.

¹¹²⁾ Isto.

pored ostalog, kaže: »... običnim uporstvom, kako se vidi ot načina njegova pisma, kao starješina da mlađemu piše, odgovara i dovodi u svoje opravdanje dekret ot direcioni bez naslona nikakova gubernijalne odluke... On za ne biti podložen svojemu episkopu, ni zavisiti od njega, smislio je i zato postarao se dobiti dekret s kojim da se vcijepi ot zavisivosti i zato od onog ljeta (1844. god.) nije pisatelja pozivao vo osob kako je obično bilo, niti tablice donosio za potpisati i pregled svoj učiniti, a to je najviše za ne činiti mu primjećenija njegovom nebreženiju koje vodi prema djeci... da taj V. Episkopat blagoizvoli, ako naći bude pristojno razlučiti onaj dekret s kojim se (Vuk) ponosi, i črez Gubernijuma činiti ga podležiti upravo zavisima ot tija episkopskija vlasti, kao učitelja našega pravoslavija«. S nadom u reformu školstva, J. Popović završava: »S nastojašćom sistematizaciom prederžava se da katiheta ovaj podverćice se zavisivosti svojemu arhijereju a ne čuždemu!«. ¹¹³⁾

Svojim neprestanim tužbama na Vuka, Jakov Popović je ipak uspio izazvati protiv njega i negodovanje episkopa Mutibarića, što se vidi iz dopisa ovog, upućenog 12. aprila 1847. Jakovu Popoviću, sada provikaru episkopskom za Boku (od 7. januara 1847. ¹¹⁴⁾, u kojem Mutibarić, odgovarajući na Popovićevu tužbu od 6. aprila »da tamošnji katiheta jerej Vukolaj Popović ne obučava katihumene svoje čteniju i pjeniju cerkovnom po obrazu zdjejšnjeg (zadarskog) katihete jereja Nikolaja Vuinovića«, kaže i ovo: »Što se njegovog nevnimanija prijamju osobi vašeja kasa, mi nimalo ne divimo se jerbo nam odavna poznat jest uporni karakter njegov, i zato ot takovog nesmislenog svjašćenika ne treba da se niučem nađete uvređeni...«. ¹¹⁵⁾

Na intervenciju Mutibarića od 13. jula 1847. kod Pokrajinske vlade da se provikar Popović poziva na ispite od strane direkcije Više osnovne škole u Kotoru, kao i da ga se ovlasti da ovjerava kako nastavni plan iz pravoslavne vjeronauke, tako i klasifikaciju učenika, ¹¹⁶⁾ Pokrajinska vlada je prihvatila samo zahtjev da se Popović poziva na ispite, te je u tom smislu obavijestila Episkopiju u Zadru, ¹¹⁷⁾ kao i izdala nalog direkciji škole. ¹¹⁸⁾

Pošto se Vuk uporno oglašavao na sva naređenja koja su mu, na traženje i predloge J. Popovića, dolazila i od dalmatinskog episkopa, ovaj se — naročito eksitiran teškim i svestranim optužbama protiv kotorskog katihete, sadržanim u provikarovom veoma opsežnom dopisu od 11. juna 1847, u kojem se za oduševljenog

¹¹³⁾ EAK, 1846, br. 105.

¹¹⁴⁾ EAK, 1847, br. 110.

¹¹⁵⁾ EAK, 1847, fasc. II, br. 148.

¹¹⁶⁾ EAK, 1847, prilog br. 1 u broju 109.

¹¹⁷⁾ EAK, 1847, br. 109.

¹¹⁸⁾ EAK, 1847, prilog br. 2 u broju 109.

sljedbenika Vuka Karadžića, »volopasa«, kaže i ovo: »Jedan бѣволѣ да perkosi nalogima arhijerejskim jest neterpljivo; ne potrebuje njemu ispita tražiti: djela bo njegova javna ga tvorū; neposlušanije i uporstvo podlažu ga kazni, budući ništa nije zaveo što mu se naložilo. Visokopreosvjašćenjejša arhijerejska vlast iznatiće način kako dovesti djelo ot kom se govori u ispolneniju i neposlušnago u poslušeniju«¹¹⁹⁾ — odlučuje na tužbu političkim vlastima, koju podnosi 28. juna Dalmatinskoj vladi, tražeći od ove da ga, preko njenih organa, pozove na red i obaveže na obučavanje učenika u srpskom čitanju i pisanju, u crkvenom pjevanju i u dovođenju učenika u crkvu.¹²⁰⁾

Kao što je episkop tražio, Dalmatinska vlada nije stvar pvela putem školskih, već političkih vlasti. Ona je optužbe protiv Vuka Popovića dostavila Okružnom načelstvu u Kotoru, koje je svojim nalogom od 30. jula tražilo od uprave škole da u vezi sa optužbama sasluša svog katihetu.¹²¹⁾ Uprava škole je 10. avgusta obavila saslušanje. Na prvo pitanje, da li su mu poznati razlozi zbog kojih je pozvan u školski ured? — Popović je odgovorio da misli da je to radi školskih stvari ili, možda, da mu se zvanično saopšti da mu je dodijeljena potpora od Pokrajinske vlade koju je zatražio zbog oskudice. Zapitan, dalje, iz kojih razloga, u kojim danima i na osnovu čijih ovlašćenja odsustvuje iz Kotora, izjavio je da u neke nedjelje i praznike, naročito one koje i koji se ne poklapaju sa pravoslavnim praznicima, odlazi u Risan da vidi svoju sirotu porodicu, koja se sastoji od žene, osmoro sitne djece i neudate sestre i to uvijek sa dozvolom mjesne školske direkcije; da takva trenutna odsutnost po njegovom mišljenju ne može izazvati primjedbe starijih vlasti, niti pak štete nastavi; da je, pošto je bio imenovan katihetom sa platom od 300 forinti godišnje, bio protiv svoje volje naveden da se odvoji od svoje ljubljene porodice, kako bi smanjio troškove ostavljajući je u Risnu u jednoj maloj kući njegovog vlasništva; da su ga potreba, samoljublje (!) i ugled njegove službe prisilili na to bolno odvajanje obzirom da nema dovoljno sredstava da bi izdržavao porodicu u gradu, te zbog toga ako kojeg prazničkog dana u toku godine, kad je slobodan, napusti Kotor, to čini jedino radi svoje porodice, što mu je sveta dužnost koju nalažu božanski i društveni zakoni, a, uostalom, da je i njegovo prisustvo u gradu tih dana suvišno, obzirom da mu je prije dvije godine protoprezviter, a sada vikar Jakov Popović, zabranio ne samo da služi u crkvi već i da učestvuje u sprovodima i u drugim obredima, kako bi ga lišio pomoćnih izvora. Na pitanje zašto ne obučava u čitanju, pisanju i pjevanju djecu koja uče vjeronauk iz udžbenika štampanog ćirilicom? — odgovorio je: da se dužnosti

¹¹⁹⁾ EAK, 1847, prilog u br. 2 u K. broju 74.

¹²⁰⁾ EAK, 1847, K. br. 74.

¹²¹⁾ EAK, 1847, prilog br. 3 u K. br. 74.

katihete ograničavaju samo da obučava djecu u religiji, što da obavlja sa mnogo interesa i revnosno; da obučavanje u pisanju nikako nije njegova nadležnost niti je predviđa konkursna objava od 3. februara 1833, a još manje dekret o postavljenju; da bi učenje pjevanja bila jedna nova obaveza koju on sada ne može prihvatiti, a da bi se to moglo obavljati, trebalo bi prethodno dobiti jednu prostoriju i jednog stručnjaka budući da on to nije. Zapitan da li je na opomene provikara prije nekoliko mjeseci odgovorio, pismeno ili usmeno, da on ne zavisi od nikog drugog sem od direktora škole i da neće predavati ništa drugo sem onoga što mu ovaj naredi? — odgovorio je: da se ne sjeća da je ikada otkazao poštovanje sadašnjem provikaru jer da mu je poznato da su stariji, bili oni dobri ili zli, određeni da upravljaju te da mu, polazeći od takvih načela, nikada nije palo ni napamet to što on ističe protiv njega, tj. da ne bi zavisio od nikog drugog sem od direktora škole, te da se čudi kako je on, budući da to nije istina, mogao tako tvrditi na njegovu štetu; da je, dapače, istina da mu je prošle godine rečeni provikar, tada protopop »Jakica«, dostavio jedan akt od 10. avgusta koji mu je naređivao da mora priznati njega kao neposrednog starješinu, ali da on nije mogao slijepo poslušati to naređenje jer da se isto kršilo sa naređenjima »Uzvišene cesaro-kraljevske vlade«, prema tome da nije istina da mu je govorio da ne želi zavisiti od nikoga sem od direkcije škole i pored toga što mu se u dekretu o njegovom postavljenju jasno naređuje da u školskim stvarima mora potpuno zavisiti od rečene direkcije; da je isto tako neistinito da se on u ovoj godini mogao pismeno o tome izraziti pošto se događaj odnosi na drugo vrijeme kada je rečeni provikar bio paroh, pa da u vezi toga moli direkciju da ovu stvar razjasni, kako mu ne bi ova lažna izjava naškodila kod episkopa, prema kome osjeća dužno duboko poštovanje, kao prema svom crkvenom glavaru, što da ne bi mogao reći za provikara, koji iz nekakve fatalne kombinacije, koja mu nije poznata, i bez ikakvog stvarnog razloga ne prestaje da ga progoni, niti odustaje od zahtjeva, koji su nespojivi sa njegovim sveštениčkim karakterom, naročito u odnosu na zabranu služenja u crkvi i vršenje drugih obreda.¹²²⁾

Direktor škole, koji je obavio saslušanje katihete Popovića požurio je — isto kao što je to činio J. Popović da napadne — da odbrani svog službenika i već 12. avgusta, uz zapisnik o saslušanju, šalje Okružnom načelstvu i svoje mišljenje, zapravo svestranu i toplu odbranu. Iako bi bilo dovoljno da iz ove veoma opširne odbrane, u kojoj se detaljno analiziraju, i to uvijek u korist katihete, poznate nam inkriminacije, donesemo samo slijedeći tekst: »navedene optužbe su neosnovane, neistinite i u direktnoj su oprečnosti sa hrišćanskim milosrđem«, mi ćemo ipak iz nje navesti još dva

---

¹²²⁾ Isto.

pasusa; prvi da bi ilustrirali kako je rječito i osjećajno direktor Bašić zastupao svog službenika, a drugi da bi pokazali kakvo je on mišljenje imao o njegovim kvalitetima: »Perché potrà negarsi a questo povero padre di abbracciare i figli, tutti tenerissimi, di rado uudenti la voce del padre? Perché privarlo senza alcuno scopo di un onesta e doverosa recreazione, di un diritto impostogli dalla natura, di un sollievo all'animo travagliato dagli affanni della miseria?« i »Il catechista nell'esercizio del suo ministero e molto atto a mantenere tale buona corrispondenza, avendo date evidenti prove di pace e di perfetta concordia. È zelante, attivo, docile e sommesso. La Direzio ne deve tributargli la propria riconoscenza per non averla mai compromessa, ne dato motivo à lamenti.«¹²³⁾

Ako ne tako pjesničko kao Bašićevo, i mišljenje Okružnog načelnika, dostavljeno Pokrajinskoj vladi, isto tako predstavlja potpunu a mjestimično i dirljivu odbranu katihete Popovića. Da bi izbjegli ponavljanja, iz nje ćemo istaći samo jedan detalj, koji bi da ga je J. Popović znao, sigurno bio koristio u svojim optužbama. Taj detalj je, naime, činjenica da je katiheta Popović davao lekcije iz srpskog jezika ponekim austrijskim službenicima, da bi mogao nešto zaraditi za svoju porodicu »Jer njegova djeca — kako doslovce stoji u aktu Okružnog načelstva — po čitave sedmice ne jedu topla jela.«¹²⁴⁾ O ovom učenju austrijskih službenika Vuk Popović je 15. februara 1848. pisao i Vuku Karadžiću, naglašavajući da to radi »po vašoj najboljoj gramatici i najlakšem pravopisu.«¹²⁵⁾ Iako je Vuk Popović, kako sam tvrdi i obučavao po Vukovoj pravopisnoj reformi, u svim njegovim spisima eparhijskog arhiva u Kotoru nijesmo našli ni jedan koji bi bio tako pisan, što je naravno shvatljivo. Samo je čudno što on, kako se to vidi iz spisa istoga arhiva, do same svoje smrti (1876. god.) uporno upotrebljava meki znak i izbjegava upotrebu jote,¹²⁶⁾ što je inače posljednjih godina njegova života vrlo rijetka pojava i u spisima kako mlađih tako i starijih sveštenika.

Na kraju i Pokrajinska vlada u svom dopisu episkopu od 16. septembra 1847. ne samo da potpuno opravdava katihetu Popovića, već i poziva episkopa da on stane na put provikarovim proganjanjima, na koje se žali katiheta, kako bi se spriječile »žalosne posljedice.«¹²⁷⁾

Nezadovoljan gornjom odlukom političkih vlasti, episkop u svom dopisu Pokrajinskoj vladi izjavljuje da, mada smatra za osudu držanje provikara prema katiheti, mora primjetiti da ne nalazi da

¹²³⁾ EAK, 1847, prilog br. 4 u K. br. 74.

¹²⁴⁾ Isto.

¹²⁵⁾ Marko S. Nikolić, Vuk Popović ..., str. 701.

¹²⁶⁾ EAK, 1872, prilog u broju 104; 1873. prilog u broju 511 itd.

¹²⁷⁾ EAK, 1847, K. br. 74.

je ovaj posljednji u svemu bez krivice, tim prije što je on, episkop, više nego uvjeren u njegovu tvrdoglavost i neposlušnost, jer je to on potpuno pokazao i pred njime za vrijeme dviju njegovih zvaničnih posjeta Boki, te da se prema tome sasvim sigurno može tvrditi da se takvim pokazuje i prema provikaru.¹²⁸⁾

Djelimično prenoseći sadržaj prednjeg dopisa svom provikaru za Boku, vladika Mutibarić nije propustio da mu preporuči »koliko je više množno smirenije, krotost i ljubovnoe so svijemi povedenie«. ¹²⁹⁾

Poslije izgubljene bitke i gornjih savjeta, J. Popović je za neko vrijeme pokazivao izvjesnu umjerenost, što se konstatuje i iz činjenice da ćemo na prve njegove optužbe protiv Vuka Popovića naići tek 3. septembra 1851, kada je u izvještaju episkopu okrivio katihetu zbog toga što dok muška djeca srednje uspijevaju, »ženski sasvim slabo«. To on smatra da je i uslijed toga što »u domovima roditelji s njima i one među sobom italijanski govore«. Istina, on kaže da su za to krivi i roditelji, ali odmah dodaje: »a počasti katiheta i dušepopečitelj što roditelje ne sovjetuju kako imaju oni djecom svojom obhoditi se u jeziku svomu, no za ne zamjeriti se, koristoljubija radi, prenebregavaju dužnosti svoje«. ¹³⁰⁾

Sreća je bila za katihetu Popovića što se baš u vrijeme dok je provikaru Popoviću memento strašnog neuspjeha morao biti još dobro svjež, desilo nešto što bi mu inače pružilo mogućnost žestokog napada na njega. Naime, kad je, u vezi odluke Ministarstva prosvjete br. 5692 iz 1848, Vijeće kotorske opštine 27. novembra iste godine donijelo odluku da se u prvom razredu (u nižem i višem ostsjeku) Više osnovne škole u Kotoru zavede srpski jezik kao nastavni (što u stvari za dugo nije uslijedilo, a o čemu ćemo detaljno govoriti na drugom mjestu) i u tom smislu predlagalo za učitelje sveštenika Konstantina Jovanovića i bogoslova Todora Popovića,¹³¹⁾ kotorski biskup Stjepan Pavlović-Lučić (za koga je svojevremeno J. Popović bio kazao pokrajinskom inspektoru pored ostalog i ovo: »Ovaj episkop jest glavni neprijatelj našem narodu; imamo dosta kazati originalno njegovu zloću suproću naše crkve, koje sve je poznato visokom guvernu... zato po nikakovi način ne želimo da miješati se bude u školama budući smo uvjereni, ot njegova postupka«,¹³²⁾ je smatrao da treba postaviti samo Vuka Popovića.¹³³⁾

¹²⁸⁾ EAK, 1847, prilog br. 5 u K. br. 74.

¹²⁹⁾ EAK, 1847, prilog br. 6 u K. br. 74.

¹³⁰⁾ EAK, 1851, prilog u broju 68.

¹³¹⁾ DAK — OK, fasc. XI, br. 452.

¹³²⁾ EAK, 1838, br. 105.

¹³³⁾ DAK — OK, fasc. XI, br. 455/1.

Da se navedeno vrijeme nije morao uzdržavati i pred svojim episkopom od napada na katihetu Popovića, bokokotorski vikar bi sjajno bio iskoristio sklonost biskupa Pavlovića prema njemu, pa bi — vezivajući ovu sklonost sa za njega neshvatljivim i pretjeranim zaštitničkim stavom ne samo austrijskih školskih već i političkih nižih i viših vlasti, pa upotpunjavajući sve ovo sa svojim saznanjem o privrženosti Vuka Popovića Vuku Karadžiću, koga je smatrao vjerski sumnjivim i opasnim — zaista bi bio mogao do mile volje prikazivati svome episkopu kotorskog katihetu kao čovjeka opasnog po pravoslavlje, u što je on uvjeren bio.

Ponovo počevši 3. septembra 1851. svoje napade na katihetu Popovića, provikar će ih pooštriti po dolasku novog episkopa, Stevana Kneževića (1853), koji će kao i Mutibarić negodovati protiv katihete kod Dalmatinske vlade i, 22. oktobra 1854, negativno se ovoj izraziti u vezi sa predlogom direkcije Glavne škole (tj. Više osnovne kojoj je bila pridružena Niža realna škola i Pomorska škola u trajanju od dvije godine), koja ga je predlagala da poslije provedenog probnog perioda od tri godine postigne stalnost.¹³⁴⁾ Tek kad je guverner Mamula 13. novembra 1854. intervenisao u korist Vuka Popovića, predočavajući episkopu štete koje bi Popović od toga mogao trpjeti i skoro moleći da ga »počasti jednim odgovorom koji će po mogućnosti biti usklađen sa dobrobiti katihete« («... favorirmi un siscontro che valga a conciliare possibilmente il benessere del catechista»¹³⁵⁾ episkop Knežević je 22. novembra po n. k., u pismu lično adresiranom Mamuli (a ne Dalmatinskoj vladi, na čijem čelu se Mamula nalazio, kao što je to inače uvijek slučaj), dao svoju saglasnost, ali pod uslovom da katiheta Popović pred kotorskim okružnim načelnikom izjavi: da, u skladu sa svojim dužnostima sveštenika i katihete, priznaje kao svoju neposrednu vlast zadarsku episkopiju; da će svake nedjelje i praznika voditi svoje učenike u crkvu i tamo ih nadzirati; i da će četiri puta na godinu pripremati svoje učenike za ispovijest i pričest. Sem ovih uslova episkop i ovdje preporučuje da se Popoviću onemoguće česti odlasci u Risan.¹³⁶⁾

Poslije navedenih uslova nijesmo više naišli na dokumenta koja bi nam dalje govorila o optužbama i progonima katihete Popovića od strane njegovih crkvenih starješina; oni su i ovako jako dugo trajali i ne samo zagorčavali mu život već ga i ometali, to onda kad je bio u punom naponu, u njegovom radu korisnom za našu književnost.

---

¹³⁴⁾ EAK, 1854, br. 212.

¹³⁵⁾ Isto.

¹³⁶⁾ Isto.

Po osnivanju Niže gimnazije u Kotoru (1864), koja je 1872. bila pretvorena u Višu, Vuk Popović postaje njen katiheta, a kratko vrijeme je vršio i dužnost njenog direktora (1871).¹³⁷⁾ Umro je 6. decembra 1876. g.¹³⁸⁾ kao penzionisani (1. maja 1875.¹³⁹⁾) »pravi katihet«.

¹³⁷⁾ Prvi program c. k. realnog i velikog gimnazija u Kotoru za godinu školsku 1872 — 73, Dubrovnik 1873, str. 65.

¹³⁸⁾ Četvrti godišnji program c. k. realnog i vel. gimn. i združene nautike u Kotoru za školsku godinu 1876—77, Dubrovnik 1877, str. 62.

¹³⁹⁾ Treći program c. k. real. i vel. gimn. u Kotoru za šk. godinu 1875 — 76, Dubrovnik 1876, str. 56.

Résumé

VUK KARADŽIĆ ET VUK POPOVIĆ DANS LES DOCUMENTS DU DIOCÈSE DE KOTOR

Dr. Slavko MIJUŠKOVIĆ

Dans cet article, à la base des documents non encore connus des archives du diocèse de Kotor, l'auteur expose l'attitude des archevêques dalmates, en commençant par Josif Rajačić, par rapport aux oeuvres de Vuk Karadžić, attitude qui, jugeant par le grand nombre de recommandations trouvées pour l'abonnement aux ouvrages de Vuk Karadžić, est positive et quelquefois très engageante.

Tout au contraire de la conduite des supérieurs ecclésiastiques de Dalmatie et de Boka, se trouve l'attitude de leur subordonné, archiprêtre de Kotor et plus tard de leur vicaire pour Boka Kotorska, Jakov Popović qui, comme homme, a des vues conservatrices exagérées et dans la réforme de Vuk et, par conséquent, dans ses oeuvres mêmes, voit le danger non seulement pour l'orthodoxie mais aussi pour tout ce qui est serbe. C'est pour cette raison que, dans sa correspondance avec les archevêques, comme avec son métropolitain Stanimirović à qui il est très attaché, il ne se contentait pas non seulement de désapprouver les oeuvres de Vuk mais il déclare pour lui que c'est un bouvier. Il pousse même jusqu'à exprimer des soupçons dans sa politique littéraire qui, d'après Popović est nuisible aux intérêts des orthodoxes sujets autrichiens, de Boka. L'indisposition qu'il montre à l'égard de Vuk Karadžić, le prélat Popović l'éprouve également à l'égard de Vuk Popović, le premier curé de Risan, devenu ensuite pendant de longues années, le catéchiste des écoles de Kotor, du reste collaborateur connu de Vuk Karadžić. Ses accusations très dures portées contre Vuk Popović qu'il soumettait à ses supérieurs — d'ailleurs il en avait l'habitude et par rapport aux autres hommes, n'épargnant même pas Njegoš, pourtant pas pour des motifs personnels, mais il était convaincu que la question allait violer ses conceptions cléricales et politiques favorables aux autorités autrichiennes — étaient surtout inspirées, comme le pense l'auteur de cet article, par la collaboration de Vuk Karadžić et de Vuk Popović.

La correspondance se rapportant aux accusations de Jakov Popović présente beaucoup de détails, inconnus jusqu'à présent, sur la vie, les années d'études, l'activité et le caractère de Vuk Popović, un des plus importants auxiliaires du grand réformateur de la langue serbe.